

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-85>

УДК 372.881.111.1

Нос Л.С., Павленко Н.М.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ВПРАВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. Досліджено теоретичні питання формування комунікативної компетентності здобувачів відповідно до Державного стандарту початкової освіти. Комунікативна компетентність є основою комунікативного підходу до вивчення іноземних мов. У статті наголошено що дитина розкриває свої особистісні якості в процесі спілкування, це пояснюється тим, що під час комунікації дитина засвоює знання, цінності, засоби діяльності. Акцент зроблено на використанні комунікативних вправ для формування ключових вмінь та навичок у здобувачів початкової освіти. Визначено дидактичні принципи побудови вищезгаданої системи вправ, сформовано групу вправ. Розглядаються класифікації вправ, особливості та переваги їх використання; подаються приклади їхнього використання у процесі формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на уроках англійської мови.

Ключові слова: компетентність, здобувачі початкової освіти, компетентнісний підхід, комунікативна компетентність, комунікативні вправи.

Nos Liubov, Pavlenko Nataliia

Ivan Franko National University of Lviv

THE USAGE OF COMMUNICATIVE EXERCISES AT ENGLISH LANGUAGE LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

Summary. Theoretical issues of formation of communicative competence of applicants according to the State standards of primary education are investigated. Communicative competence is the basis of a communicative approach to learning foreign languages. The article emphasizes that the child reveals his personal qualities in the process of communication, this is due to the fact that during communication the child acquires knowledge, values, means of activity. In the conditions of introduction of new State standards of primary education the problem of students' communicative competence formation is especially actual, namely: ability of the person to apply in concrete communication knowledge of language, ways of interaction with environment, skills of work in group, possession of various social roles. In practice, this means that a successful primary school student is able to work with peers and find common ground with adults, trained to work in a team, has developed leadership skills, tolerant and, most importantly, communicative. The purpose of communicative competence is the formation of oral and written speech as a means of communication. Emphasis is placed on the use of communicative exercises to form primary school students' key skills. The didactic principles of construction of the above-mentioned system of exercises are defined, the group of exercises is formed. The development of communicative competence does not occur naturally, but with the help of special techniques, which are to create special situations of influence. All active people pursue one goal: to provide a socio-psychological impact on the individual, which contributes to the development and improvement of its communicative competence. Classifications of exercises, features and advantages of their use are considered; examples of their application in the process of communicative competence formation of primary school students at English lessons are given. The proposed selection of exercises will help make the learning process more interesting and effective and will contribute to the development and improvement of students communication skills.

Keywords: competence, applicants for primary education, competence approach, communicative competence, communicative exercises.

Постановка проблеми. Концепція навчання іноземних мов, програми з іноземної мови для закладів загальної початкової освіти визначають основну мету навчання, що полягає в формуванні комунікативної компетентності й розвитку вмінь використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур на основі комунікативно-орієнтованого підходу до навчання. Ця мета передбачає досягнення здобувачами освіти рівня комунікативної компетентності, достатнього для здійснення спілкування в усній (говоріння, аудіювання) та писемній (читання, письмо) формах у межах визначених комунікативних сфер, тематики ситуативного мовлення та на основі вивченого мовного й мовленнєвого матеріалу. Пріоритетною є комунікативна мета навчання, що передбачає організацію освітньої діяльності, спрямовану на оволодіння здобувачами початкової освіти спілкуванням в усній та писемній формах [1, с. 15].

Реалізація Національної стратегії освіти в Україні на період до 2021 року передбачає пошук ефективних шляхів підвищення якості й конкурентоспроможності освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування комунікативної компетентності на уроках англійської мови у початковій школі займає вагомe місце в наукових дослідженнях. Особливості використання комунікативних вправ на уроках англійської мови у початковій школі розглядали у своїх дослідженнях Л. Байдук, Н. Беломестнова, І. Гуменюк, Л. Денисюк, О. Панасюк, Л. Калініна, І. Костікова, О. Казачінер, В. Редько, Є. Шевченка та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Комунікативний підхід навчання іноземних мов базується на тому, що процес навчання є моделлю комунікації. Серед

питань, що розв'язуються методикою викладання іноземних мов, комунікативна компетентність і способи її досягнення є однією з найбільш актуальних. Актуальність теми обумовлена стабільним інтересом сучасної лінгвістики та педагогіки до процесів, що відбуваються в мові і створенням нових більш досконалих методик навчання учнів англійської мови у закладах загальної середньої освіти. Проведений аналіз значної кількості наукових джерел свідчить, що сьогодні бракує розробок, пов'язаних з формуванням комунікативної компетентності й розробки комунікативних вправ, як на основі світового так і вітчизняного досвіду.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є з'ясувати особливості формування комунікативної компетентності на уроках англійської мови з використанням комунікативних вправ у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до викладу основного матеріалу, слід зазначити, що в науковій літературі дуже часто вживаються терміни «компетентність» і «компетенція». Аналіз робіт з проблеми компетентнісного підходу свідчить про те, що в сучасній науці не існує однозначного трактування термінів «компетенція» і «компетентність». Виділяють два напрямки розгляду цього питання. Це було зумовлено тим, що в англійській мові термін «competence», вперше вжитий англійським вченим Джоном Равеном, має одну та множину, це стало причиною перекладу двома способами: «компетентність» і «компетенція» [2, с. 27].

Комунікативна компетентність здобувачів початкової освіти передбачає сформованість у них низки елементів, в тому числі соціально-перцептивного, комунікативно-мовленнєвого та інтерактивного. Взаємодія цих чинників сприяє реалізації здатності особистості діяти у процесі спілкування. Кожна здатність об'єднує відповідні групи умінь, формування яких веде до оволодіння здобувачем освіти комунікативної компетентності і її реалізації у процесі життєдіяльності.

Запорукою формування у здобувачів початкової школи комунікативної компетентності є створення такої атмосфери в системі «учитель-учень», «учень – інші учні», яка б сприяла позитивному спілкуванню, стимулювала мовленнєву діяльність здобувачів освіти. Треба позбутися стресово-утворюючих факторів. Важливо, щоб здобувачі освіти розуміли, що вони просуваються вперед, бачили позитивний результат, відчували задоволення від власного успіху і успіху тих, хто поруч.

Тому, щоб досягти цієї мети та щоб підтримати інтерес учнів до вивчення іноземної мови, доцільно використовувати різноманітні види вправ.

Використання мовних комунікативних вправ на уроках іноземної мови допомагає включити учнів в усне мовне спілкування [3].

Вважаємо, що основними завданнями, що реалізуються через комунікативні вправи є:

- розвиток комунікативної компетентності здобувачів;
- продуктивне засвоєння навчального матеріалу та розвиток його практичного використання;
- підвищення пізнавальної активності та мотивації навчання здобувачів;
- формування критичного мислення здобувачів;
- збагачення соціального та комунікативного досвіду здобувачів початкової освіти;
- виховання особистостей як громадян демократичного суспільства.

Ми сформуваємо основні комунікативні вправи у певні групи (табл. 1).

Розглянемо детальніше кожен вид вправ. Перший тип вправ – це респонсивні вправи. До них можна віднести три типи вправ: запитання – відповідь, репліки та умовна бесіда.

Комунікативна мета запитальних речень – запит інформації. За допомогою запитань учитель може тренувати здобувачів у виробленні висловлювань певної синтаксичної структури. Так, наприклад, на запитання *What are you?* учні мають відповідати короткими реченнями: *I am a student. I am a worker. I am a driver. I'm a doctor. I'm a painter. Etc.*

Таким чином, при відомій організації запитань даний вид вправ ніби поєднується з тренувальними, забезпечуючи максимальну повторюваність однакових мовних знаків. При цьому, однак, зміст своїх відповідей здобувачі формують особисто. До прикладу, доцільно використати вправу «*Have you...?*». Мета якої полягає у тому, щоб тренувати учнів у складанні і використанні загальних питань у своєму мовленні з дієсловом «*to have*». На столі у вчителя знаходяться іграшки. Учні уважно розглядають іграшки та запам'ятовують їх. Потім вони відвертаються, вчитель ховає одну з іграшок за спину, а інші – закриває. Учні повертаються та ставлять питання ведучому: «*Have you a rabbit?*», «*Have you a cat?*», «*Have you a dog?*» доти, поки хтось не вгадає заховану іграшку [5, с. 47].

У комунікативних вправах-репліках реакція здобувачів початкової освіти не програмується: вони самі створюють зміст висловлювання, і, що особливо важливо, вільно обирають форму його вираження.

Іншим типом респонсивних вправ є умовна бесіда. Під умовною бесідою розуміється вправа, що стимулює умовно-комунікативну, непідготовлену й частково ініціативну розмову учнів іноземною мовою за допомогою мовця, певну тему початко-

Таблиця 1

Класифікація комунікативних вправ

№	Тип вправ	Підвиди
1	Респонсивні вправи	Запитання-відповідь; вправи-репліки; умовна бесіда
2	Ситуативні вправи	Проблемні ситуації; уявні ситуації; ситуації для доповнення; рольові ігри
3	Репродуктивні вправи	Переказ; скорочено-вибірковий переказ; переказ-переклад; інсценізація
4	Описові вправи	Опис елементарних зображень; описання фавульних сюжетів; опис реальних об'єктів
5	Дискусійні вправи	Навчальна дискусія

Джерело: [6]

вого висловлювання та програмування мовленнєвої реакції учнів. Особливостями даної вправи є: різноманітність розмовних тем, часта їх зміна, природна зміна ролей, мовця та слухача, невимущеність розгортання спілкування, специфічний, «неділовий» характер розкриття теми [7, с. 180].

Дані вправи є умовно-мовленнєві, рецептивно-репродуктивні. Вони використовуються на початковому етапі вивчення англійської мови. Вони можуть бути імітативні, підстановчі, трансформаційні, запитання – відповіді, вправи на обмін репліками.

Другу групу складають ситуативні вправи. Сутність таких вправ полягає у вільній, конкретно спрямованій з мовної точки зору мовленнєвої реакції здобувачів на комплекс уявних або умовно-реальних обставин, які містять певні труднощі, проблему чи конфлікт та залучають до необхідності їх вирішення самими здобувачами.

На відміну від респонсивних вправ, ситуативні вправи складаються з коротких текстів, які стисло описують модель природної комунікативної ситуації. Наприклад:

– .....

– It made a deep imdivssion on me, too. How did you like the singing?

– .....

– Yes, he is my favourite pop singer.

До ситуаційних вправ відносяться й доповнюючі ситуації, які пропонують здобувачу завершити (доповнити) конкретну ситуацію, а потім зробити висновок з даної ситуації. Сам опис ситуації має бути лаконічним. Ситуація може мати характер особистого спостереження або викладу деякої події. Безперечно, такі вправи корисні для формування навичок оперування конкретним мовним матеріалом, однак в даній роботі розглядається лише можливість використання проблемних ситуацій в комунікативно-змістовному ключі, за умови вільної реакції учнів [8, с. 5].

Ситуативні вправи можуть виконуватися із застосуванням різних методичних прийомів. Ситуативні вправи можуть виконуватися як спонтанно, без підготовки, так і в ситуації певної підготовленості до їх розігрування; вони можуть бути також домашнім завданням.

Робота з навчально-мовленнєвими ситуаціями зазвичай є другим етапом вивчення розмовної теми, коли здобувачі досить добре володіють лексико-граматичними навичками. Але все одно робота із ситуативними вправами пов'язана з низкою труднощів, які учитель повинен знати. Перш за все ситуативні вправи слід використовувати приблизно в тій послідовності, в якій вони були розглянуті. На уроці має панувати атмосфера невимущеності, доброзичливості та заохочення.

Третю групу складають репродуктивні вправи. До них належать переказ, скорочено-вибірковий переказ, переказ-переклад та інсценізація.

Переказ, як і вправи типу «запитання – відповідь», є простим, добре відомим та широко використовуваним на уроках іноземної мови прикладом. Однак у роботі з учнями над переказом учителі стикаються з багатьма труднощами, які пов'язані з недостатнім знанням психолінгвістичного аспекту усного репродуктивного висловлювання як мовленнєвої форми.

Готуючи учнів до усного переказу тексту, вчитель може поставити перед ними різні завдання. Робота над вибірковими переказами тексту безпосередньо поєднується з обговоренням оповідання, його аналізом, дискусією за основними проблемами твору [4, с. 130].

Окрім переказу до репродуктивних вправ відносять інсценізацію. Цей тип вправи відрізняється від переказу складністю мовленнєвої взаємодії між учнями, що вимагає від них не лише доброго знання тексту, алей вміння уважно стежити за репліками партнерів по діалогу.

Четверту групу складають описові вправи. Вони належать до комунікативних тому, що візуальний матеріал, який має самостійне значення, дає підставу та основу для композиції, творчості, висловлювання учнями власних думок і почуттів, які виникли в результаті сприйняття. Комунікативним є й те, що учень бажає поділитися своїми думками з іншими, такими самими, як він «сприймачами» візуального образу. У такому випадку висловлювання за малюнком можна розглядати як різновид усного твору. Наведемо приклад вправи даної вправи. Тема «Покупки»:

Завдання першому партнеру: You are an absent-minded customer. Now you are at the Clothes Department. Choose the sweater.

Завдання другому партнерові: You are a shop assistant. Your customer is very absent-minded. Help him to choose the right thing. Be polite.

Останню групу комунікативних вправ формують дискусійні завдання. До них відносять навчальну дискусію та коментування. Ці вправи будуть ефективними лише за умови володіння вчителем методикою їх використання та практичним їх застосуванням [6, с. 112].

Висновки і пропозиції. Таким чином, розвиток комунікативної компетентності неможливий без оволодіння мовними засобами реалізації усного і писемного мовлення. Проте знання лексичного і граматичного матеріалу ще не забезпечує становлення комунікативних умінь. Учитель має добирати такі види вправ і завдань та використовувати такі види навчальної діяльності, які б співвідносилися із зазначеними вище чинниками. Всі вправи і завдання мають бути комунікативно-спрямованими, а навчальні дії учнів – чітко вмотивованими.

Вважаємо, що запропонована збірка вправ допоможе зробити процес навчання більш цікавим і ефективним та буде сприяти розвитку і удосконаленню комунікативних навичок учнів.

Список літератури:

1. Байдюк Л. Комунікативний підхід до навчання англійської мови учнів початкової школи. *Наука. Освіта. Молодь*. 2016. Частина 1. С. 15–16.
2. Беломестнова Н.А. Специфіка формування комунікативної компетенції на уроках англійської мови в початкових класах. *Лінгводидактична підготовка сучасного вчителя початкової школи : Збірка наукових праць*. Херсон, 2017. С. 22–27.
3. Гуменюк І.Б. Формування ключових життєвих компетентностей учнів шляхом встановлення міжпредметних зв'язків на уроках англійської мови. URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2017/08/2017_7_11_

4. Денисюк Л.В., Панасюк О.М. Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови у контексті Нової української школи. Актуальні проблеми філології та методики викладання гуманітарних дисциплін : *Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне : РДГУ, 2019. С. 129–131.
5. Калініна Л.В. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 47–60.
6. Костікова І.І., Казачінер О.С. Навчання іноземних мов молодших школярів: варіативність організаційних форм : монографія. Харків : Вид-во ТОВ «Щедра садиба плюс», 2014. 228 с.
7. Редько В.Г. Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов учнів початкової школи: лінгводидактичний аспект. *Проблеми сучасного підручника*. 2017. Вип. 18. С. 178–191.
8. Шевченко Є. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2005. № 24. С. 4–6.

References:

1. Baidiuk, L. (2016). Komunikatyvnyi pidkhd do navchannia anhliiskoi movy uchniv pochatkovoї shkoly [Communicative approach to teaching English to primary school students]. *Nauka. Osvita. Molod*, part 1, pp. 15–16.
2. Bielomestnova, N.A. (2017). Spetsyfika formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii na urokakh anhliiskoi movy v pochatkovykh klasakh [The specifics of the formation of communicative competence in English lessons in primary school]. *Linhvodydaktychna pidhotovka suchasnoho vchytelia pochatkovoї shkoly: Zbirka naukovykh prats*. Kherson, pp. 22–27.
3. Humeniuk, I.B. Formuvannia kliuchovykh zhyttievkykh kompetentnosti uchniv shliakhom vstanovlennia mizhpredmetnykh zviazkiv na urokakh anhliiskoi movy [Formation of key life competencies of students by establishing interdisciplinary links in English lessons]. URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2017/08/2017_7_11_
4. Denysiuk, L.V., & Panasiuk, O.M. (2019). Kompetentnisnyi pidkhd u navchanni inozemnoi movy u konteksti Novoi ukrainioi shkoly [Competence approach in foreign language teaching in the context of the New Ukrainian School]. *Aktualni problemy filolohii ta metodyky vykladannia humanitarnykh dystsyplin: Zbirnyk naukovykh prats. Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*. Rivne: RDHU, pp. 129–131.
5. Kalinina, L.V. (2012) Linhvokulturnyi aspekt formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii uchniv pochatkovoї shkoly [Linguocultural aspect of the formation of communicative competence of primary school students]. *Perspektyvy rannoho navchannia inozemnykh mov v Ukraini ta za kordonom: monohrafiia*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, pp. 47–60.
6. Kostikova, I.I., & Kazachiner, O.S. (2014). Navchannia inozemnykh mov molodshykh shkolariv: variativnist orhanizatsiinykh form [Teaching foreign languages to primary school students: variability of organizational forms]: monohrafiia. Kharkiv: Vyd-vo TOV «Shchedra sadyba plus», 228 p.
7. Redko, V.H. (2017). Kompetentnisno oriientovane navchannia inozemnykh mov uchniv pochatkovoї shkoly: linhvodydaktychnyi aspekt [Competence-oriented learning of foreign languages of primary school students: linguodidactic aspect]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, vol. 18, pp. 178–191.
8. Shevchenko, Ye. (2005). Vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii dlia rozvytku piznavalnoho interesu na urokakh anhliiskoi movy [The use of interactive technologies for the development of cognitive interest in English lessons]. *Anhliiska mova ta literatura*, vol. 24, pp. 4–6.